

Bijlage 1 Samenvatting Onderwijsverslag over het jaar 2002, Inspectie van het Onderwijs

Jaarlijks brengt de Onderwijsinspectie het Onderwijsverslag uit waarin wordt gerapporteerd over de staat van het onderwijs. Het onderwijsverslag 2002 rapporteert over een aantal thema's dat een directe relatie heeft met de veiligheid op school: welbevinden van leerlingen, risicojongeren, zorgleerlingen, veiligheid, seksuele intimidatie en seksueel misbruik.

Hieronder zijn de samenvattingen te vinden uit het Onderwijsverslag over het jaar 2002.

Welbevinden van leerlingen

Vrijwel alle basisscholen bieden hun leerlingen een veilig en gestructureerd klimaat. Leraren tonen respect voor de leerlingen, bevorderen hun zelfvertrouwen en stimuleren hen ook respect te tonen voor elkaar. Toch is er op elke basisschool sprake van incidentele pesterijen. Volgens de leraren pest een kwart van de leerlingen wel eens anderen. Op de scholen moet preventie meer aandacht krijgen. (p.15)

Bijna alle scholen hebben maatregelen getroffen om geweld tegen te gaan en een meerderheid beschikt over een pestprotocol. (p.18)

De meeste scholen voor voortgezet onderwijs hebben een veilig en motiverend schoolklimaat. Dit is belangrijk voor het welbevinden van de leerlingen. Leerlingen in het havo-vwo en brugklassers oordelen positiever over hun welbevinden dan leerlingen in het vmbo. Tussen de 12 en 17 procent van de leerlingen voelt zich niet goed thuis op hun school. Pesten heeft een negatief effect op de schoolbeleving van leerlingen. (p.15)

De meeste scholen voor voortgezet onderwijs hebben de afgelopen jaren maatregelen genomen om pesten tegen te gaan. Ongeveer de helft van de scholen die wij bezocht hebben tijdens ons reguliere schooltoezicht in 2001/2002, beschikt over een zogenaamd 'pestprotocol'. Daarin legt de school in overleg met de leerlingen vast dat iedereen op school z'n best moet doen om pesten te voorkomen of tegen te gaan. Een gebrek aan welbevinden op school kan zich uiten in spijbelgedrag. De afgelopen tien jaren lag het percentage leerlingen dat spijbelt rond 20 procent. Vergroting van het welbevinden is vooral nodig voor de leerlingen die in het huidige vmbo zitten. Deze leerlingen hebben doorgaans de grootste problemen. (p.15)

Risicjongeren (p.34)

Van scholen mag verwacht worden dat ze zich extra inzetten voor leerlingen die tot een risicogroep behoren. In het basisonderwijs openbaren risico's zich door een achterstand in taalvaardigheid en ontwikkeling. Deze risico's zijn doorgaans milieugebonden. Het basisonderwijs slaagt erin om de leerlingen deze achterstand gedeeltelijk te laten inlopen, maar de mate waarin dit lukt, verschilt sterk per basisschool.

Risicogedrag in het voortgezet onderwijs komt tot uiting in spijbelen. In een periode van een maand heeft ongeveer 20 procent van de leerlingen wel eens gespijbeld en 4 tot 6 procent spijbelt regelmatig. Notoir spijbelgedrag is een indicator voor probleemgedrag: onder probleemjongeren en onder jongeren die crimineel gedrag vertonen, komt spijbelen relatief vaak voor. Ook het risico van voortijdig schoolverlaten is bij spijbelaars groot. Veel risicoleerlingen verlaten voortijdig het voortgezet onderwijs: voor het einde van de leerplichtige leeftijd van 17 jaar heeft ongeveer 15 procent van de leerlingen de school zonder diploma verlaten. De meeste zijn afkomstig uit het vmbo. Allochtone leerlingen zijn oververtegenwoordigd.

Veiligheid, seksuele intimidatie en seksueel misbruik in het onderwijs

Vergroting van veiligheid en veiligheidsgevoelens is een belangrijk thema, ook in het onderwijs. Veiligheid is een wezenlijk kwaliteitskenmerk van het onderwijs. Veiligheidsbeleid moet daarom deel uitmaken van het kwaliteitszorgsysteem van onderwijsinstellingen. Dit is echter in nog slechts bescheiden mate het geval. Naast de algemene toezichttaak van de inspectie op dit punt wordt een bijzondere toezichttaak uitgevoerd door daartoe aangewezen vertrouwensinspecteurs. Het aantal klachten dat hen bereikte inzake seksuele intimidatie en seksueel misbruik vertoont, mede als gevolg van een betere voorlichting over de functie van vertrouwensinspecteurs, een stijgende lijn.

Een veilig klimaat voor homoseksuele leerlingen en leraren is slechts mogelijk wanneer homoseksualiteit in het onderwijs expliciet aan de orde wordt gesteld. Op het onderwerp rust nu vaak nog een taboe. Daardoor worden homoseksuele leerlingen en leraren in hun ontwikkeling respectievelijk hun beroepsuitoefening bedreigd. (p.17 en p.18)

Van 1 januari tot 1 augustus 2002 ontvingen de vertrouwensinspecteurs in totaal 213 klachten. Daarvan hadden er 74 betrekking op seksueel misbruik; de overige meldingen betroffen seksuele intimidatie. Hoewel nog geen inzicht is in het gehele kalenderjaar is sprake van een stijging ten opzichte van 2001, toen er in het gehele jaar 210 klachten binnenkwamen. De stijging heeft zowel betrekking op seksueel misbruik als seksuele intimidatie. De stijging valt mede te verklaren door de sterk vergrootte aandacht voor het thema veiligheid in relatie tot de

positie van de overheid. Ook groeit de bekendheid van de mogelijkheid klachten te melden bij de vertrouwensinspecteurs. (p.42)

Bijlage 2 Samenvatting 'Sociale veiligheid op de basisschool', Regioplan

In opdracht van het Ministerie van OCenW heeft Regioplan voorjaar 2003 een onderzoek uitgevoerd dat deels een vervolg is op het onderzoek naar geweld in het basisonderwijs uit 1999 en deels oordelen over de veiligheid van betrokkenen in beeld brengt.

Op bijna 40% van de basisscholen zijn in het lopende schooljaar ernstige vormen van pesten voorgekomen. Ook fysiek geweld en bedreiging worden relatief door veel scholen gerapporteerd (38% resp. 31%). Het vernielen van spullen van medeleerlingen komt op ruim een kwart van de scholen voor, het vernielen van schoolspullen minder vaak (17%), discriminatie op een kwart. Er worden geen duidelijke verschillen tussen scholen gevonden naar de mate van verstedelijking, denominatie en schoolgrootte. Volgens leerkrachten komt discriminatie vaker voor op scholen met veel gewichtenleerlingen. Bedreiging, fysiek geweld en discriminatie door niet-leerlingen buiten de school worden vaker gerapporteerd op scholen in grote steden en scholen met relatief veel gewichtenleerlingen.

Bij de meeste vormen van geweld zijn vooral jongens de dader. Pesten en discrimineren gebeurt echter op de meeste scholen in gelijke mate door jongens als meisjes. Ook leerkrachten kunnen het slachtoffer zijn van geweld. In de helft van de gevallen ging het om bedreigingen door ouders. Zes leerkrachten waren slachtoffer van fysiek geweld. De dader was in drie gevallen een leerling en in de overige drie gevallen een ouder. Bijna alle leerkrachten die slachtoffer waren van fysiek geweld of bedreiging gaven aan dat zij zich zeer veilig voelen op school.

De meeste vormen van geweld zijn niet sterk toe- of afgenomen ten opzichte van het vorige schooljaar. Uitzondering hierop is het pesten. Volgens de helft van de directeuren is het pesten afgenomen. De leerkrachten zeggen dat minder vaak (38%). In vergelijking met het vorige onderzoek is het aantal scholen dat maatregelen heeft getroffen om geweld tegen te gaan, gedaald van 96 naar 80 procent. Op scholen die geen maatregelen treffen wordt de veiligheid door leerlingen, ouders, leerkrachten en directeuren gemiddeld minstens even hoog beoordeeld als op scholen die wel maatregelen treffen. Op scholen zonder specifieke maatregelen is ook het aantal verschillende soorten geweld dat voorkomt lager. Dit wijst erop dat de scholen die geen maatregelen treffen minder te maken hebben met geweld en daarom ook minder de noodzaak voelen om er maatregelen tegen te treffen.

Wat maatregelen betreft, blijkt dat op zeven van de tien scholen een vertrouwenspersoon beschikbaar is. Verder heeft, net als in het vorige onderzoek, twee derde van de scholen een pestprotocol.

De beoordeling van de veiligheid voor de leerlingen op school door directeuren, leerkrachten, leerlingen en ouders is zeer positief (gemiddeld cijfer resp. 7,9, 8,2, 8,4 en 8,7).

Een kleine groep leerlingen (2,6%) en ouders (1,8%) geeft lage tot zeer lage cijfers voor de sociale veiligheid op school. Deze leerlingen hebben veelal te maken met geweldsvormen als pesten, bedreiging en vechten. De sociale veiligheid scoort gemiddeld iets lager op scholen in de zeer verstedelijkte gebieden, op scholen met veel gewichtenleerlingen en op grote scholen (laagste beoordeling 7,5 door leerkrachten op scholen met meer dan 70% 1,9 leerlingen).

Bijlage 3 Agenten in de school

In het AO is toegezegd in deze brief in te gaan op de aanwezigheid van agenten en detectiepoortjes in de scholen. Enige gegevens over de aanwezigheid van politie in scholen zijn te vinden in het Scholierenonderzoek 2001-2002 van het Nibud. Dit onderzoek omvat ook een schoolvragenlijst, met onder meer vragen over de samenstelling van het zorgteam van de school en de contacten met externe instanties. Het onderzoek heeft betrekking op het voortgezet onderwijs en de uitkomsten zijn gebaseerd op de antwoorden van 32 scholen. De genoemde cijfers zijn gewogen.

Van de scholen heeft 42% structureel contact met de politie en 54% incidenteel; 4% heeft geen contacten met de politie. De aard van het contact is vaker curatief (72%) dan preventief (59%). Het contact beweegt zich overwegend op uitvoeringsniveau (78%), in mindere mate op beleidsniveau (31%).

De ruime meerderheid van de scholen beschikt over een zorgadviesteam (ook wel zorgteam of sociaal team genoemd) met schoolinterne personen en externe deskundigen. Jeugdpolitie maakt in 38% van de scholen structureel deel uit van het zorgteam en in 29% van de scholen is de politie-inbreng incidenteel. De politie is geen participant in 33% van de zorgteams.

16,7% van de scholen geeft aan extra controle te voeren door middel van detectiepoortjes en wapencontrole. Dergelijke maatregelen komen overigens meer voor in de BVE-sector dan in PO en VO.

Bijlage 4 Samenwerking tussen scholen en jeugdinstituten

Het LCOJ heeft in 2002 en 2003 in opdracht van het ministerie van OCenW en in samenwerking met relevante partners regionale conferenties Leerling & Zorg georganiseerd. Op basis van de uitkomsten van deze conferenties, de door de deelnemers ingevulde vragenlijsten en een via het NIBUD uitgezette vragenlijst heeft het LCOJ een aantal conclusies opgesteld over de mate en vormen van samenwerking tussen scholen (met name het VO) en voorzieningen voor jeugdzorg, welzijn, gezondheidszorg en veiligheid. Het blijkt dat de samenwerking tussen onderwijs en andere jeugdvoorzieningen steeds meer van de grond komt. Zoals hierboven aangegeven, beschikken de meeste scholen voor voortgezet onderwijs (ca. 80%) inmiddels over een zorgadviesteam waarin naast de interne leerlingbegeleiding van de school ook externen deelnemen. Dit zijn met name de schoolarts (86%), leerplichtambtenaar (80%), de (school)maatschappelijk werker (71%) en het bureau jeugdzorg (68%). De jeugdpolitie en medewerkers van jeugdhulpverleningsinstellingen nemen in mindere mate deel (minder dan 40%). Deze cijfers laten zien dat de afgelopen jaren een positieve ontwikkeling in gang is gezet, waarmee de samenwerking en afstemming tussen onderwijs en leerlingbegeleiding enerzijds en externe jeugd(zorg)instellingen anderzijds bewerkstelligd kan worden. Ondanks deze positieve ontwikkeling, vallen er nog zaken te verbeteren. Zo concentreert de samenwerking zich nog voornamelijk rond VO-scholen. Samenwerking in het PO en het speciaal onderwijs met externe voorzieningen moet nog versterkt worden. Ook blijkt dat in de situaties waarin de netwerken gerealiseerd zijn nog niet altijd sprake is van een structurele en adequate aanpak.

Bijlage 5 NIZW rapport

In het AO van 26 september 2002 kwam de relatie tussen schoolgrootte en veiligheid aan de orde. Uit een onderzoek van het Nationaal Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW) blijkt dat er geen simpel verband is tussen schoolgrootte en sociale problemen. Op kleine scholen wordt zelfs meer gepest en gevochten dan op middelgrote en grote scholen. Schaalvergroting daarentegen is in het onderwijs uit de hand gelopen volgens het onderzoek van het NIZW. Bovendien is de afstand tussen management en docent er vaak te groot. In het najaar volgt een reactie op het rapport van het NIZW.

Bijlage 6 Jaarverslag Onderwijstelefoon 2002, 'Lesje geleerd!?'

In 2002 bedroeg het totale aantal contacten met de Onderwijstelefoon 2381, waarvan 1119 met leerlingen, 1151 met ouders. Daarvan belt:

- 44% van de leerlingen en 17% van de ouders over lichamelijk en geestelijk geweld:
- 29% van de ouders en 19% van de leerlingen om informatie in te winnen.

De klachten over lichamelijk en geestelijk geweld zijn toegenomen met 10 %. Over seksueel geweld heeft 2% meer gebeld en over discriminatie 1%. Pesten is het hoofdthema in de categorie 'geestelijk/lichamelijk geweld' met 48,5 in PO en 43% in VO.

Het aantal leerlingen dat belt neemt toe; in het VO van 33 naar 62% en een opvallende stijging PO leerlingen 10 naar 26%. Onder de ouders bellen meer ouders van PO dan VO leerlingen. Ouders bellen veelal over gedrag en maatregelen schoolleiding en/of leerkrachten.

In 2002 neemt in zijn geheel het aantal gesprekken over onveiligheid (met name pesten) toe en over school- en leerproblemen af. Wijziging van de naam van de Onderwijstelefoon en meer bekendheid hebben blijkbaar effect. Mensen weten de Onderwijstelefoon beter te vinden voor de onderwerpen waarvoor deze is bedoeld.

Het aantal afhakers en grappen bij openstelling voor mobiele nummers bedroeg in 2002 maar liefst 83%; in 2001 was dat nog 51%. Hierdoor was de Onderwijstelefoon minder bereikbaar voor serieuze bellers, zodat besloten is de Onderwijstelefoon opnieuw voor mobiele nummers af te sluiten. Er is sprake van een toename van elektronische contacten: 184 door koppeling aan Pestweb.